

ویرایش جدید
بهار ۱۳۹۹

خودآموز آزمون

اصول بازار سرمایه «جلد اول»

ویژه داوطلبان آزمون گواهینامه‌های حرفه‌ای بازار سرمایه

- ❑ جلد اول شامل:
- ❑ فهم و تحلیل صورت‌های مالی
- ❑ روش‌های کمی مقدماتی
- ❑ مقدمات امور مالی شرکتی
- ❑ مقررات اصول بازار سرمایه

رضا مناجاتی   محسن طورانی

محسن مطمئن

انتشارات نگاه دانش

بخش اول - فهم و درک صورت‌های مالی

فصل ۱: تعاریف، مفاهیم و عناصر تشکیل‌دهنده

صورت‌های مالی ۱۱

- الف. اهداف گزارشگری مالی ۱۱
- ب. صورت‌های مالی اساسی و عناصر تشکیل دهنده آن‌ها ۱۴
- ج. سایر منابع در دسترس تحلیل‌گر به غیر از صورت‌های مالی ۱۴
- د. تعاریف اساسی انواع دارایی، بدهی، سرمایه، درآمد، هزینه و سود ۱۸
- سوالات فصل ۱ ..... ۲۰
- پاسخ سوالات فصل ۱ ..... ۲۴

فصل ۲: ساز و کارهای گزارشگری مالی ۲۷

- الف. طبقه‌بندی حساب‌ها به عناصر صورت‌های مالی ۲۸
- ب. توصیف معادله حسابداری به شکل ساده و به شکل بسط یافته ۳۰
- ج. توصیف فرآیند ثبت مبادلات تجاری با استفاده از سیستم حسابداری مبتنی بر معادله حسابداری ۳۱
- د. حسابداری مبنای تعهدی در مقابل حسابداری مبنای نقدی ۳۹
- هـ. توصیف روابط میان صورت سود و زیان، صورت وضعیت مالی، صورت جریان‌های نقدی و صورت تغییرات در حقوق مالکانه (سرمایه) ۴۸
- و. توصیف جریان اطلاعات در یک سیستم حسابداری ۵۱
- ز. کاربرد نتایج فرآیند حسابداری در تجزیه و تحلیل اوراق بهادار ۵۱
- سوالات فصل ۲ ..... ۵۲
- پاسخ سوالات فصل ۲ ..... ۶۰

فصل ۳: درک صورت سود و زیان ۶۷

- الف. عناصر صورت سود و زیان ۶۷
- ب. اشکال ارائه صورت سود و زیان ۶۹
- ج. اصول کلی شناسایی درآمد بر مبنای حسابداری تعهدی و تشریح کاربردهای خاص آن و کارکردهای آن در تجزیه و تحلیل مالی ۶۹
- د. مفاهیم برای تحلیل‌گران مالی ۷۴
- سوالات فصل ۳ ..... ۷۵
- پاسخ سوالات فصل ۳ ..... ۸۴
- پیوست) استاندارد حسابداری شماره ۱: ارائه صورت‌های مالی ... ۹۰

فصل ۴: درک صورت وضعیت مالی ۱۱۹

- الف. عناصر ترازنامه ۱۱۹
- ب. نحوه ارائه صورت وضعیت مالی ۱۲۱
- ج. تأثیر استفاده از حسابداری مبنای تعهدی بر دارایی‌ها و بدهی‌ها ۱۲۳
- د. تشابهات و تمایزات دارایی‌ها و بدهی‌های جاری و غیرجاری ۱۲۳
- هـ. انواع مبنای اندازه‌گیری دارایی‌ها و بدهی‌ها شامل روش‌های بهای تمام شده تاریخی و ارزش منصفانه ۱۲۴
- و. انواع دارایی‌ها ۱۲۵
- ز. انواع روش‌های طبقه‌بندی و افشای اوراق بهادار قابل داد و ستد (سریع‌المعامله) و غیرقابل داد و ستد در بازار ۱۲۹
- سوالات فصل ۴ ..... ۱۳۱
- پاسخ سوالات فصل ۴ ..... ۱۳۸

فصل ۵: درک صورت جریان‌های نقدی ۱۴۳

- الف. تعریف وجه نقد ۱۴۳
- ب. گزارش جریان نقدی ناشی از فعالیت‌های عملیاتی ۱۴۳
- ج. فعالیت‌های سرمایه‌گذاری ۱۴۴
- د. فعالیت‌های تأمین مالی ۱۴۵
- هـ. تفاوت بین صورت جریان وجه نقد با صورت وضعیت مالی و صورت سود و زیان و ارتباط بین سود و زیان و وجه نقد ۱۴۶
- سوالات فصل ۵ ..... ۱۵۰
- پاسخ سوالات فصل ۵ ..... ۱۵۶
- پیوست) استاندارد حسابداری شماره ۲: صورت جریان‌های نقدی. ۱۶۰

فصل ۶: تکنیک‌های مقدماتی تجزیه و تحلیل

صورت‌های مالی (نسبت‌های مالی) ۱۷۱

- الف. مراحل تجزیه و تحلیل صورت‌های مالی ۱۷۱
- ب. محدودیت‌های تجزیه و تحلیل نسبت‌های مالی ۱۷۱
- ج. موارد استفاده از صورت سود و زیان و صورت وضعیت مالی پیش‌بینی شده ۱۷۲
- د. محاسبه و تحلیل نتایج انواع نسبت‌های مالی ۱۷۲
- هـ. محاسبه و تفسیر روش دوپونت و روش دوپونت توسعه یافته برای بازده حقوق صاحبان سهام شرکت و تبیین استفاده از این روش در تجزیه و تحلیل شرکت ۱۸۰
- سوالات فصل ۶ ..... ۱۸۴
- پاسخ سوالات فصل ۶ ..... ۱۹۶

بخش دوم - روش‌های کمی مقدماتی

فصل ۷: ارزش زمانی پول ۲۱۳

- ارزش آتی پول ۲۱۳
- ارزش آتی اقساط مساوی ۲۱۴
- ارزش فعلی پول ۲۱۵
- ارزش فعلی اقساط مساوی ۲۱۶
- سوالات فصل ۷ ..... ۲۲۲
- پاسخ سوالات فصل ۷ ..... ۲۲۹

فصل ۸: آمار توصیفی / تعاریف ۲۴۱

- انواع متغیرها ۲۴۴
- مقیاس ۲۴۶
- حدود طبقات ۲۴۸
- انواع فراوانی ۲۵۰
- مشخص‌کننده‌های عددی ۲۵۲
- معیارهای پراکندگی ۲۷۵
- انواع پارامترهای پراکندگی ۲۷۵
- تصحیح شپارد ۲۸۶
- کاربردهای انحراف معیار ۲۸۸
- روش حل مسائل کاربردی جی‌بی‌شف ۲۹۱
- معیارهای پراکندگی نسبی ۲۹۴
- نمودارهای آماری ۳۰۳
- احتمال ۳۱۰
- قضیه بیز ۳۱۱
- امید ریاضی ۳۱۴
- ارزش پولی مورد انتظار ۳۱۶
- نسبت شارپ ۳۱۶
- سوالات فصل ۸ ..... ۳۱۸
- پاسخ سوالات فصل ۸ ..... ۳۳۰

بخش سوم - مقدمات مالی شرکتی

فصل ۹: تجزیه و تحلیل نقطه سر به سر و اهرم‌ها ۳۵۳

- تجزیه و تحلیل نقطه سر به سر و اهرم ۳۵۳
- تجزیه و تحلیل نقطه سر به سر و اهرم‌ها ۳۵۶
- کاربرد درجه اهرم عملیاتی ۳۶۲
- ریسک تجاری ۳۶۲
- کاربرد اهرم مالی ۳۶۵

- ریسک مالی ۳۶۶
- کاربرد اهرم مرکب ۳۷۱
- ریسک کل ۳۷۱
- کاربرد تجزیه و تحلیل نقطه سر به سر ۳۷۱
- معایب تجزیه و تحلیل نقطه سر به سر ۳۷۲
- کاربرد اهرم‌ها ۳۷۲
- معایب استفاده از اهرم‌ها ۳۷۲
- سوالات فصل ۹ ..... ۳۷۳
- پاسخ سوالات فصل ۹ ..... ۳۸۱

فصل ۱۰: بودجه‌بندی سرمایه‌ای در شرایط

اطمینان ۳۹۵

- داده‌های لازم برای ارزیابی طرح‌های سرمایه‌گذاری ۳۹۶
- سوالات فصل ۱۰ ..... ۴۰۷
- پاسخ سوالات فصل ۱۰ ..... ۴۱۹

فصل ۱۱: بازده و ریسک ۴۳۵

- ۱) بازده ۴۳۵
- ۲) ریسک ۴۳۷
- پرتفوی (سبد سرمایه‌گذاری): ۴۳۹
- انواع ریسک ۴۴۲
- ضریب بتا (B) ۴۴۳
- منحنی ریسک و بازده ۴۴۵
- سوالات فصل ۱۱ ..... ۴۴۷
- پاسخ سوالات فصل ۱۱ ..... ۴۵۹

فصل ۱۲: هزینه سرمایه ۴۷۵

- ۱. هزینه سرمایه اوراق قرضه (بدهی‌ها) ۴۷۵
- ۲. هزینه سرمایه سهام ممتاز ۴۷۶
- ۳. هزینه سرمایه سهام عادی ۴۷۶
- محاسبه هزینه کل سرمایه (WACC) ۴۷۸
- هزینه نهایی سرمایه ۴۸۰
- سوالات فصل ۱۲ ..... ۴۸۲
- پاسخ سوالات فصل ۱۲ ..... ۴۸۹

بخش چهارم - مقررات اصول بازار سرمایه

فصل ۱۳: قوانین و مقررات مرجع ۵۰۱

- قانون بازار اوراق بهادار جمهوری اسلامی ایران ۵۰۱

آیین نامه اجرایی قانون بازار اوراق بهادار ۵۱۴
قانون توسعه ابزارها و نهادهای مالی جدید به منظور تسهیل
اجرای سیاستهای کلی اصل ۴۴ قانون اساسی ۵۱۶

فصل ۱۴: قوانین و مقررات حاکم بر ناشران. ۵۲۳

اصلاحیه قانون تجارت ۵۲۳
ضوابط نظارت سبا بر فرآیند تاسیس و افزایش سرمایه‌ی شرکت
سهامی عام ۵۶۴
دستورالعمل اجرایی افشای اطلاعات شرکت‌های ثبت شده نزد
سازمان ۵۶۵

فصل ۱۵: نهادهای مالی. ۵۷۳

دستورالعمل عضویت در کانون کارگزاران بورس و اوراق بهادار ۵۷۳
مقررات عضویت در کانون نهادهای سرمایه‌گذاری ایران ۵۷۶
مصوبه مربوط به تعریف سرمایه‌گذار نهادی ۵۷۶

دستور العمل شناسایی و ثبت نهادهای مالی فعال در بازار اوراق
بهادار نزد سازمان بورس ۵۷۷
دستور العمل ثبت، نگهداری و گزارش دهی اسناد، مدارک و
اطلاعات توسط اشخاص تحت نظارت ۵۸۳

فصل ۱۶: اختلافات، تخلفات و جرایم. ۵۹۳

دستورالعمل رسیدگی به اختلافات در کانون کارگزاران بورس و
اوراق بهادار ۵۹۳
مصوبه در خصوص مرجع حل اختلافات فعالان بازار اوراق بهادار
فاقد کانون مربوطه ۵۹۶
دستور العمل رسیدگی به تخلفات اشخاص موضوع ماده ۳۵ قانون
بازار اوراق بهادار ج.ا.ا. و دیگر اشخاص تحت نظارت سازمان .. ۵۹۶
دستور العمل اجرایی فصل ششم قانون بازار اوراق بهادار جمهوری
اسلامی ایران ۶۰۱
دستور العمل شناسایی مشتریان در بازار سرمایه ۶۰۳

تعاریف، مفاهیم و عناصر تشکیل دهنده صورت‌های مالی

الف. اهداف گزارشگری مالی

نقش عمومی حسابداری و گزارشگری مالی چنین است که این فرآیند باید اطلاعاتی مفید برای استفاده‌کنندگان برون سازمانی که اقدام به اتخاذ تصمیمات تخصیص منابع می‌نمایند، فراهم آورد. حسابداری و گزارشگری مالی باید اطلاعاتی منصفانه (بی طرفانه و بدون جانبداری) در اختیار قرار دهد تا تخصیص اثربخش منابع محدود در بازارهای سرمایه و سایر بازارها را بهبود بخشد. **اهداف گزارشگری مالی** با برآورده ساختن این نقش در ارتباط هستند و در جهت مقاصد عام گزارشگری مالی توسط واحدهای تجاری حرکت می‌کنند. مقاصد عام گزارشگری مالی یعنی گزارش همه منظوره چهار صورت مالی اساسی و یادداشت‌های توضیحی که استفاده‌کنندگان عمومی دارد (در مقابل صورت‌های مالی با منظور خاص که استفاده‌کننده مشخصی دارد مثل اظهارنامه مالیاتی که استفاده‌کننده خاص آن دولت است).

صورت‌های مالی بخش اصلی فرآیند گزارشگری مالی را تشکیل می‌دهد. به بیان دیگر صورت‌های مالی، هسته اصلی گزارشگری مالی است. در حال حاضر یک مجموعه کامل صورت‌های مالی شامل صورت وضعیت مالی (ترازنامه)، صورت سود و زیان، صورت سود و زیان جامع، صورت جریان‌های نقدی، صورت تغییرات در حقوق مالکانه و همچنین یادداشت‌های توضیحی می‌باشد. دیگر موارد تشکیل دهنده گزارشگری مالی مواردی از قبیل گزارش مدیران درباره فعالیت واحد تجاری و گزارش تحلیلی مدیران می‌باشد که همراه با گزارش حسابرسان (و حسب مورد گزارش بازرسان قانونی) و صورت‌های مالی، مجموعه‌ای تحت عنوان گزارش مالی سالانه را تشکیل می‌دهد. در مفاهیم نظری گزارشگری مالی، اهداف صورت‌های مالی بدین شرح است: «ارائه اطلاعاتی تلخیص و طبقه‌بندی شده درباره وضعیت مالی، عملکرد مالی و انعطاف پذیری مالی واحد تجاری که برای طیفی گسترده از استفاده‌کنندگان صورت‌های مالی در اتخاذ تصمیمات اقتصادی مفید واقع شود. صورت‌های مالی هم چنین نتایج وظیفه مباشرت مدیریت یا حسابداری آن‌ها را در قبال منابعی که در اختیارشان قرار گرفته منعکس می‌کند.»

استفاده‌کنندگان صورت‌های مالی به اشخاصی اطلاق می‌شود که جهت رفع نیازهای اطلاعاتی متفاوت خود از صورت‌های مالی استفاده می‌کنند. استفاده‌کنندگان صورت‌های مالی، طیفی گسترده هستند که تأمین نیازهای اطلاعاتی خاص آن‌ها از طریق صورت‌های مالی ناممکن است و بنابراین تأکید بر نیازهای مشترک است. همه استفاده‌کنندگان به نوعی به وضعیت مالی، عملکرد مالی و انعطاف پذیری مالی واحد تجاری علاقه‌مند هستند.

سرمایه‌گذاران، اعطاکندگان تسهیلات مالی، تأمین‌کنندگان کالا و خدمات و سایر بستانکاران، مشتریان، کارکنان واحد تجاری، دولت و سایر استفاده‌کنندگان نظیر بورس اوراق بهادار، کارگزاران بورس، تحلیل‌گران مالی، پژوهشگران و... از استفاده‌کنندگان صورت‌های مالی می‌باشند. نقش تجزیه و تحلیل صورت‌های مالی، استفاده از اطلاعات مندرج در صورت‌های مالی همراه با سایر اطلاعات مربوط به منظور اخذ تصمیمات اقتصادی است. تحلیل‌گران با استفاده از اطلاعات صورت‌های مالی، عملکرد گذشته شرکت و وضعیت فعلی را ارزیابی می‌کنند تا پیرامون توانایی شرکت در کسب سود و ایجاد جریان نقد در آینده اظهار نظر کنند.

اتخاذ تصمیمات اقتصادی توسط استفاده‌کنندگان صورت‌های مالی مستلزم ارزیابی توان واحد تجاری جهت ایجاد وجه نقد و زمان قطعیت ایجاد آن می‌باشد. ارزیابی توان ایجاد وجه نقد از طریق تمرکز بر وضعیت مالی، عملکرد مالی و جریان‌های نقدی واحد تجاری و استفاده از آن‌ها در پیش‌بینی جریان‌های نقدی مورد انتظار و سنجش انعطاف‌پذیری مالی تسهیل می‌گردد.

وضعیت مالی یک واحد تجاری در برگیرنده منابع اقتصادی تحت کنترل آن، ساختار مالی آن، میزان نقدینگی و توان بازپرداخت بدهی‌ها و ظرفیت سازگاری آن با تغییرات محیط عملیاتی است. اطلاعات درباره وضعیت مالی در صورت وضعیت مالی ارائه می‌شود. **عملکرد مالی** واحد تجاری در برگیرنده بازده حاصل از منابع تحت کنترل واحد تجاری است. اطلاعات درباره عملکرد مالی در صورت سود و زیان و صورت سود و زیان جامع ارائه می‌شود. اطلاعات در مورد جریان‌های نقدی در صورت جریان وجه نقد ارائه می‌شود. این اطلاعات از جنبه ای دیگر عملکرد مالی واحد تجاری را از طریق انعکاس مبالغ و منابع اصلی جریان‌های ورودی و خروجی وجه نقد به نمایش می‌گذارد. **انعطاف‌پذیری مالی** عبارت از توانایی واحد تجاری مبنی بر اقدام مؤثر جهت تغییر میزان و زمان جریان‌های نقدی آن می‌باشد، به گونه‌ای که واحد تجاری بتواند در قبال رویدادها و فرصت‌های غیر منتظره واکنش نشان دهد. مجموعه صورت‌های مالی، اطلاعاتی را که جهت ارزیابی انعطاف‌پذیری واحد تجاری مفید است، منعکس می‌کند.

همان طور که پیش از این گفته شد، ارائه اطلاعات منصفانه جهت تسهیل در تخصیص اثربخش منابع محدود (فرآیند تصمیم‌گیری بهینه) از اهداف گزارشگری مالی می‌باشد. باید توجه داشت که این اهداف گزارشگری مالی در بطن ساختار تئوریک حسابداری و محیط حسابداری معنا و مفهوم پیدا می‌کند. در محیط حسابداری، مفروضات محیطی وجود دارند که با پذیرفتن این مفروضات می‌توان اهداف گزارشگری مالی و در نتیجه خصوصیات کیفی اطلاعات مالی و عناصر صورت‌های مالی را شناسایی نمود. چهار فرض اصلی در حسابداری عبارتند از: فرض شخصیت حسابداری، فرض دوره مالی، فرض تداوم فعالیت و فرض واحد پولی. در ادامه توصیف مختصری از هر کدام یک از مفروضات اصلی حسابداری خواهیم داشت.

فرض شخصیت حسابداری

بنیان فرض شخصیت حسابداری بر این موضوع استوار است که حسابداران برای یک شخصیت حسابداری مشخص، به حسابداری و گزارش اطلاعات مالی می‌پردازند. فرض شخصیت حسابداری، مرزها و محدودیت‌های موجود پیرامون اطلاعات صورت‌های مالی یک شخصیت حسابداری مشخص را در اختیار می‌گذارد. به عنوان مثال می‌دانیم

که فعالیت‌های اقتصادی یک واحد تک مالکی باید به طور مجزا از فعالیت‌های اقتصادی شخصی مالک آن در نظر گرفته شود. باید توجه داشت شخصیت حسابداری که گزارش‌های مالی برای آن تهیه می‌شود، لزوماً یک شخصیت حقوقی نیست. به عنوان مثال با توجه به شرایط، شخصیت حسابداری می‌تواند یک شرکت سهامی (یک شخصیت حقوقی)، بخش یا دایره‌ای از یک شرکت سهامی (قسمتی از یک شخصیت حقوقی)، و یا گروهی از شخصیت‌های حقوقی (که برای آنها صورت‌های مالی تلفیقی تهیه می‌شود)، باشد.

فرض دوره مالی

جنبه دیگر محیط اقتصادی این است که استفاده‌کنندگان از صورت‌های مالی شامل سرمایه‌گذاران، اعتباردهندگان و سایر گروه‌ها به طور مداوم به انجام تصمیمات تخصیص منابع مشغول بوده و به اطلاعات مالی به موقع به منظور تصمیم‌گیری بهینه نیازمندند. در واقع، استفاده‌کنندگان از صورت‌های مالی هستند که به دلیل نیاز به اطلاعات سالانه، فصلی و یا حتی ماهانه، فرض دوره مالی را به واحدهای تجاری گزارشگر تحمیل می‌کنند. فرض دوره مالی بر این تصور مبتنی است که فعالیت‌های اقتصادی واقع شده در عمر طبیعی یک شخصیت حسابداری، به منظور مقاصد گزارشگری مالی. به دوره‌های زمانی مصنوعی و ساختگی متعدد قابل تقسیم می‌باشند. به عنوان مثال می‌دانیم که فعالیت‌های درآمدزای واحد تجاری به شکل پیوسته و بدون وقفه صورت می‌گیرند. اما فرض می‌شود که می‌توان به طور سالانه یا فصلی، گزارش معقولی از درآمد ایجاد شده ارائه داد.

فرض تداوم فعالیت

معمولاً انتظار واحدهای تجاری این است که به طور دائمی به فعالیت ادامه دهند. هر چند ممکن است برخی شرکت‌ها با مشکلات مالی مواجه شده عملیات خود را متوقف کنند، اما چنین شرایطی در روال عادی تجاری انتظار نمی‌رود. فرض تداوم فعالیت بدین معناست که در صورت عدم وجود شواهد مغایر، فرض می‌شود واحد تجاری تا آینده‌ای نامعلوم به عملیات ادامه خواهد داد. این آینده نامعلوم حداقل تا زمانی است که واحد تجاری بتواند به برنامه‌ها، تعهدات و قراردادهای خود عمل نماید.

می‌توان فرض تداوم فعالیت را به طرز تفکر مردم در رابطه با طول عمرشان تشبیه کرد. اغلب مردم انتظار مردن در آینده‌ای نزدیک را ندارند و به این واسطه، امور خود را با این فرض که عمری نامعلوم (و نه ابدی) خواهند داشت، اداره می‌کنند. به همین ترتیب، حسابداران نیز فرض می‌کنند شخصیت حسابداری عمری غیرقابل تعیین خواهد داشت، مگر اینکه شواهدی خلاف این موضوع وجود داشته باشد.

فرض واحد پولی (اندازه‌گیری بر حسب پول)

در کشور ما مبادلات در قالب ریال صورت می‌گیرد. بنابراین حسابداران فرض می‌کنند تعداد ریال‌ها باید اندازه و حجم نتایج فعالیت‌های اقتصادی یک واحد حسابداری را نشان دهد و آن نتایج باید به ریال گزارش شوند. فرض واحد پولی بیان می‌دارد ریال از ویژگی مشترک تمام واحدهای اندازه‌گیری پذیرفته شده مانند متر و کیلوگرم (یعنی ثبات و تغییرناپذیری طی زمان) بهره‌مند است.